

L'escudella 20/2/1981

El carrer dels Escudellers, a la Barcelona antiga, ha estat anomenat durant molt de temps «dels Escudillers», i creiem que es fa difícil de dir fins a quin punt hi va intervenir la pressió oficial, la influència general del castellà —si hom l'hagués traduït el resultat hauria estat «Escudillersos», o bé es va tractar, en aquest cas, d'una simple deformació del mot consagrada per la seva inclusió al Nomenclàtor de la ciutat i la inscripció en les plaques indicadores del carrer. Es ben clar, però, que el nom d'aquest carrer ha d'ésser dels Escudellers —tal com ja torna a constar oficialment—, ja que el substantiu escudeller és un derivat de escudella i no de «escudilla», que és la forma del castellà.

Molts podrien creure, però, que les persones que recorda el nom d'aquest carrer es dedicaven habitualment a fer escudella. En realitat, no feien escudella sinó escudelles, és a dir, una mena de vasos o plats, de pisa o de terrissa, en forma de casquet esfèric —diu el Fabra—, on se servia la sopa, el brou i, és clar, l'escudella. (En un dels carrers del costat, el dels Escudellers Blancs, es devien agrupar els qui feien escudelles més fines, de més qualitat.) S'ha esdevingut, però, que el mot escudella ha anat adquirint, progressivament, el significat del menjar o aliment que habitualment contenia i, bé que no ha abandonat el primitiu, són molts avui els qui no li reconeixen sinó aquest segon sentit.

Aquest fet, que no és pas excepcional, correspon a una figura de llenguatge, anomenada metonímia, que consisteix a designar una cosa amb el nom d'una altra prenent l'efecte per la causa, el contingut pel continent (el cas de l'escudella), etc., o a la inversa. Avui ja no se sol servir l'escudella en escudelles sinó en plats, però la menja ha adoptat definitivament el nom del seu primer continent habitual. I la locució verbal fer escudella —molestar una cosa sobre la qual s'insisteix massa— prové ja del menjar i no del recipient.

Hi ha altres casos semblants al que comentem en el camp de la gastronomia. El mot plat s'usa també per a designar cadascuna de les menges que formen un àpat, en frases com En aquell sopar van servir quatre plats o És un dels plats que m'agraden més. I el mot paella designa no solament l'estri de cuina usat principalment per a fregir sinó el guisat que s'hi fa, típicament valencià, amb arròs i una varietat d'altres ingredients. I si mai dissortadament s'esdevé que un nou invent elimina la paella tradicional, continuarem designant la menja d'arròs amb el nom de paella, el primitiu significat del qual caldrà potser cercar al diccionari.

Albert Jané